

Nätsäkert

En skrift om etik och säkerhet i Karlshamns kommuns utbildningsnät

Skriften ”Nätsäkert” är till för dig som har, eller snart ska få, ett användarkonto i Karlshamns kommuns utbildningsnät.

I ”Nätsäkert” kan du bland annat läsa om varför det är viktigt med lösenord, vad du bör tänka på när du skickar e-post och varför du inte ska gå ifrån datorn utan att logga ut.

”Nätsäkert” är en av delarna, undervisningsdelen, i ett material kring etik och säkerhet i Karlshamns kommuns utbildningsnät.

Text: **Sten Holmberg**

Illustrationer: **Richard Svensson, Commersen**

Form: **Commersen**

Textredaktion Karlshamn: **Patrik Håkansson och Ija Åberg.**

Grundversionen av ”Nätsäkert” har kommit till inom ramen för Stockholms Stads projekt ”IT i skolan”. Denna version är bearbetad och anpassad för Karlshamns kommuns utbildningsnät. Ett stort tack till Stockholm Stads utbildningsförvaltning och alla de inom Karlshamns kommun som har granskat denna skrift och kommit med många värdefulla synpunkter!

Detta verk är skyddat av Lagen om upphovsrätt. Förbudet gäller hela verket såväl delar därav och inkluderar lagring i elektroniska medier. Den som bryter mot Lagen om upphovsrätt kan enligt 53 § åtalas av allmän åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år samt bli skyldig att erlagga ersättning till upphovsman/rättsinnehavare.

Välkommen till Karlshamns Kommuns utbildningsnät

Du har fått skriften "Nätsäkert" i din hand. Nu undrar du kanske vad ska du göra med den? Du ska bli en användare av Karlshamns kommuns utbildningsnät och anslutas till Internet. När du är ute på nätet är det viktigt att du både vet varför du bör göra vissa saker och varför du bör undvika att göra andra.

Denna skrift – "Nätsäkert" – har du fått för att du tillsammans med föräldrar och lärare ska prata om säkerhet och uppförande när du använder datorn och nätet. I den här skriften får du reda på vad skolan vill att du ska göra när du använder datorn i skolarbetet. Här får du till exempel veta varför det är viktigt att vara rädd om sitt lösenord och vad man bör tänka på i kontakt med andra på nätet eller varför man ska vara försiktig när man lägger ut bilder på sig själv. Du får också veta att skolan måste tala om för dig hur du ska bära dig åt när du arbetar med datorn i ditt skolarbete.

Du har fått "Nätsäkert" att läsa igenom och dessutom ett användarkontrakt att skriva under. Läs igenom dessa papper noga och fråga din lärare om det är något som du tycker verkar konstigt. Nu när du fått ditt användarkonto till Karlshamns kommuns utbildningsnät kan du på ett säkert sätt spara dina arbeten, leta reda på information på Internet och sekundsnabbt skicka e-post över hela världen. Ditt användarkonto är ett förtroende, men framförallt en förmån för alla elever i Karlshamns kommuns skolor.

Vi hoppas du kommer ha stor nytta och mycken glädje av Karlshamns kommuns utbildningsnät.

Navigera lugnt!!

Karlshamn 2015

Chef för Utbildningsförvaltningen
Patrik Håkansson
Verksamhetschef grundskolan

Dina rättigheter...

Säkerhetsregler

Du har rätt att få klar och tydlig information om vilka regler skolan har. Det är därför du får "Nätsäkert" att läsa igenom. Det är viktigt att du förstår vad reglerna innebär. Om det är något du undrar över – fråga din lärare!

Persondatorn

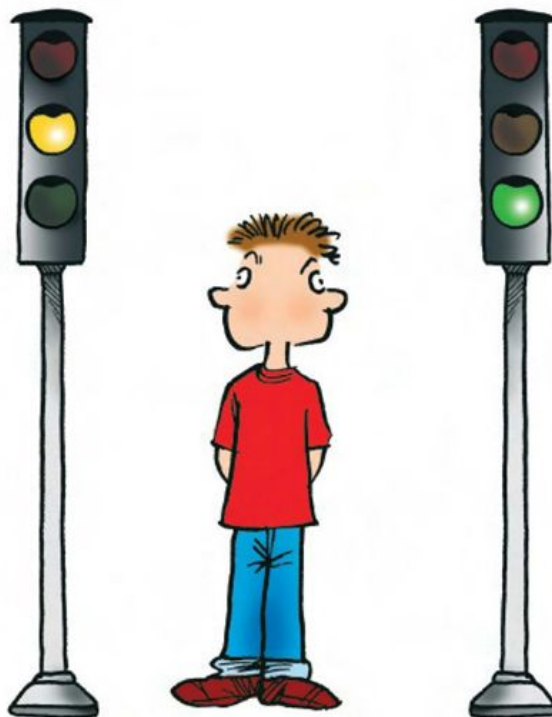
Du har rätt att få lära dig hur du använder skolans datautrustning och program på ett riktigt sätt. Det är viktigt så att du inte av misstag kraschar något eller oavsiktligt förstör information för dig själv eller dina kamrater. Om du känner dig osäker på hur datorn ska användas eller om något verkar obegripligt – tveka inte att be om hjälp eller begär att få ytterligare utbildning i hur datorn ska användas på bästa sätt.

Internet

Du har rätt att få information om vilken typ av tjänster som är tillåtna för dig att använda och vilka surfregler som gäller för Internet. Begär också att få veta vilken typ av webbplatser som du inte bör surfa till.

E-post

Du måste också få lära dig hur du använder e-posten på ett riktigt och ansvarsfullt sätt. Du ska veta vad du får skicka iväg och ta emot via e-post och hur du gör för att undvika datavirus. Det är viktigt att du inte av misstag öppnar e-post som kan innehålla datavirus eller skickar sådan e-post vidare.

...och skyldigheter

Säkerhetsregler

Med dina rättigheter följer också skyldigheter. Du har skyldighet att följa de IT-säkerhetsregler som gäller inom utbildningsförvaltningen. Därför är det viktigt att du känner till vad som är tillåtet och förbjudet när du till exempel använder skolans datorer, surfar på internet, publicerar på webbsidor eller skickar och tar emot e-post.

Internet

Tänk på att du representerar Karlshamns kommuns skolor när du är ute på nätet. Visa därför hyfs och sunt förnuft när du surfar, precis som du gör i klassrummet eller tillsammans med kamrater, hemma eller ute på stan.

Skolans kontroll

Skolans regler för hur du ska använda datorn och uppträda på nätet är egentligen inte särskilt konstiga. Du vill säkert inte att någon utan lov ska rota i din bänk eller i ditt skåp. Precis samma sak gäller för dina och dina kamraters inlogg och konton, de är personliga. Om någon medvetet förstör utrustning och program eller saboterar för andra, i datorn eller i nätverket, är det skolans skyldighet att ingripa.

Personuppgiftslagen, PUL

Förutom skolans regler för användning av internet, finns också lagar som säger vad du får och inte får göra. Personuppgiftslagen, förkortat PUL, är en lag som speciellt handlar om vad man får och inte får lagra i datorn, publicera på internet eller skicka ut med e-post. Här sägs bland annat att man inte hur som helst får publicera personuppgifter om andra och inte utan deras tillåtelse. Du får inte sprida falska, nedsättande eller rasistiska uppgifter om personer eller grupper. Mer information om PUL och vilka regler som gäller för vad hittar du på www.datainspektionen.se.

Är du osäker på vad du och dina kamrater får eller inte får göra enligt PUL, bör du rådgöra med din lärare, rektor eller IT-ansvarig.

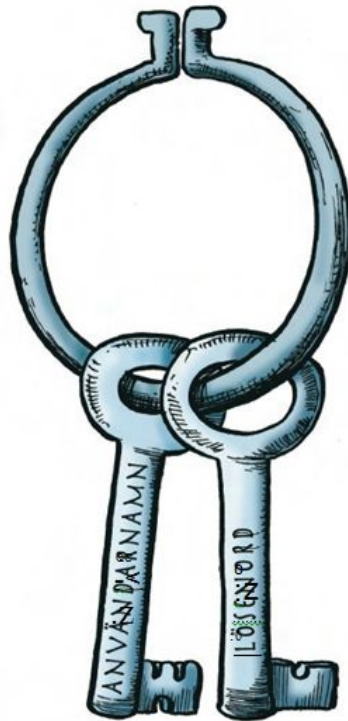
Enligt lag är all form av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling förbjudet i skolan.

Användarkontrakt

När du läst igenom "Nätsäkert" och skrivit under användarkontraktet har skolan rätt att kräva att du följer reglerna. Reglerna i kontraktet måste följas, i annat fall kan din tillgång till inlogg och konto begränsas helt eller delvis.

Behörighet

Behörighet skyddar dig

Behörighet att använda skolans datorer är ett förtroende som du får. Att få denna rättighet ställer samtidigt krav på dig. Vad menas då med behörighet? Behörigheten kan jämföras med en nyckel – en nyckel som i det här fallet ger dig möjligheten att öppna dörren till datorn och nätverket. Denna "nyckel" består av två delar. Den ena delen är ett användarnamn, som kopplas ihop med den andra delen – ett eget lösenord. Det är när de två delarna används tillsammans som de bildar behörigheten, som ger dig tillträde till olika delar i skolans datasystem.

Du får inte låna ut dina inloggningsuppgifter till någon annan och du får inte använda någon annans inloggningsuppgifter. Eftersom din behörighet är personlig, måste du omedelbart säga till om du misstänker att någon använder eller känner till ditt lösenord.

Användaridentitet

Ditt användarnamn är personligt, men inte hemligt, och består av 5 siffror. Däremot är själva lösenordet självklart hemligt för alla utom för dig. För att skapa din användaridentitet och de konton som behövs för att ditt arbete vid datorn använder skolan elevregistret som hanterar dina personuppgifter. Eftersom din användaridentitet är personlig, ansvarar du själv för att den används rätt. Detta skyddar dig från att bli oskyldigt utpekad eller misstänkt om någon i klassen, eller någon annan, skulle missbruka datasystemet.

Lösenord

Ditt hemliga lösenord måste vara så uppbyggt, att det inte går att gissa sig till. Samtidigt ska inte lösenordet vara så krångligt att det är svårt att komma ihåg och därför måste skrivas ned på en lapp (som någon kan komma över).

Konstruktion av säkra lösenord

Använd inte lättgissade lösenord, som till exempel ditt förnamn eller efternamn, bilmärken, namnet på din hund eller katt eller andra namn som kan knytas till dig. Använd inte heller vanliga ord eller ordserier på tangentbordet av typen "qwerty" (de sex första bokstäverna på tangentbordet).

Ett bra lösenord, som i princip är omöjligt att knäcka, består av en blandning av minst åtta bokstäver och siffror, gärna fler. Använd din fantasi och konstruera egna lösenord som är lätta för dig att komma ihåg.

A handwritten password example in green ink. The password is arranged in two rows: the top row contains '1', 'V', '4', 'R', '3', and a question mark; the bottom row contains '5', 'Y', 'X', and '8'.

Byte av lösenord

När du första gången får din användaridentitet, kan det medföljande lösenordet av praktiska skäl vara ett tillfälligt, som andra personer känner till. Du får därför en uppmaning att byta lösenord när du har loggat in första gången. Du kan byta lösenord när du vill. Misstänker du att någon annan känner till ditt lösenord, ska du givetvis byta direkt. Har du glömt bort ditt lösenord, kontakta ansvarig på din enhet/ skola för att få hjälp.

Säkerhet

Skolans kontroll

Din hemkatalog (mapp) är säker. Det betyder att varken dina kamrater eller lärare på skolan kan komma in i den. Men du ska vara medveten om att kommunens IT-tekniker kan gå in i din hemkatalog, om misstankar finns att du brutit mot skolans regler, Personuppgiftslagen (PUL) eller gjort något annat brottsligt.

Det du sparar på ditt konto finns där endast under den tid då du är elev i skolan i Karlshamn. När du lämnat skolan raderar skolan ditt konto och innehållet i det, det är ditt eget ansvar att spara ner det du vill ha kvar.

Du lämnar spår efter dig

Du ska vara medveten om att allt som görs i skolans datorer automatiskt loggas. Det innebär att vissa saker du gör går att spåra, t.ex. vad du har gjort i nätet, vilka webbplatser du har besökt, vilka filer du laddat ner och när detta skedde. Ingen kan läsa det du skriver, men däremot kan man följa vad du gör på datanätet.

Om ett dataintrång eller liknande kan spåras till dig – och du har lånat ut ditt användarnamn eller ditt lösenord till någon annan – hamnar du i en besvärlig situation. Det kan bli svårt för dig att bevisa att du inte är skyldig. Låna därför aldrig ut användarnamn och lösenord.

När du går ifrån datorn

Gå inte ifrån datorn när du är inloggad! Den kan användas eller missbrukas av andra som kan göra otillåtna saker i ditt namn. Tänk på att du kan få skulden! Gör det till en god vana att alltid låsa eller logga ur när du går ifrån datorn. Detta kan verka självklart, men många struntar tyvärr i detta – och får sedan problem!

Internet och publicering

Internet

Internet är inte ett enda datanät, utan en sammankoppling av ett mycket stort antal stora och små datanät över hela världen. Ingen vet exakt hur många de är. Näten som är kopplade till Internet drivs av olika företag och organisationer. Det finns ingen central Internetmyndighet som håller reda på vilka som är anslutna. Därför går det inte alltid att säkert veta vem som är ansvarig för den webbplats du surfat till.

Visa hänsyn på Internet

Vanligt folkvett, att visa hänsyn och sunt förnuft gäller även på Internet. Om du inte vill att någon ska uppföra sig illa mot dig, uppför dig då inte illa mot någon annan. Skicka inte vidare illasinnat skvaller, nedsättande kommentarer eller känslig information om personer. Visa tolerans i diskussioner, bemöt invändningar sakligt och ge dig inte in i regelrätta ordkrig. Allt du skriver kan läsas av andra. Skriv därför ingenting som du inte kan stå för. Tänk också på att du representerar Karlshamns kommuns skolor, vilket syns i din avsändaradress.

Tveksamma webbsajter

På Internet finns allt! Där finns väldigt mycket nyttig och seriös information, men också rent skvaller, lögner och falska uppgifter. Bland de miljontals användare som är uppkopplade på Internet eller driver olika webbplatser, finns det många med dunkla motiv. Värdera därför all information kritiskt. Det finns också de som vill skapa oro och skada andra genom falska rykten. De vill kanske hetsa och sprida hatpropaganda mot vissa grupper. Undvik webbplatser som du inte kan lita på. Inte heller bör du uppsöka sajter som sysslar med tvivelaktig eller olaglig verksamhet, som sprider pornografi, rasism eller propagerar för våld och kriminalitet.

Nedladdning av filer

Var försiktig med att ladda ned filer från tveksamma eller okända webbplatser. Du måste ha klart för dig att filer med text eller data kan innehålla virus. Även om skolan har antivirusprogram i sina datorer, kan datavirus slinka igenom. Sådana virus kan göra datorn både långsam och instabil. De kan också innehålla dolda spionprogram som letar igenom din dator och skickar iväg information.

Webbpublicering

Om du och dina klasskamrater publicerar information på webben, finns det vissa regler som måste följas. Du får inte enligt svensk lag, skriva något som är kränkande och kan skada andra personer. Du får inte komma med påståenden som är rasistiska eller nedsättande för etniska och religiösa grupper, andra kulturer eller åldersgrupper. Texter får inte heller vara sexistiska eller könsdiskriminerande.

Tänk på att du inte får ladda ned och använda texter eller bilder från Internet hur som helst. För de flesta texter och bilder gäller upphovsrätt (copyright), om ingenting annat sägs. Du måste därför ha tillstånd för att använda texter och bilder. Mejla och fråga om lov! Det händer ofta att man får lov att använda material, när man talar om att det handlar om ett skolarbete.

Var försiktig när du lägger ut text och bilder på olika sajter på nätet. Har du en gång publicerat en bild, kan det vara svårt att få bort den igen från nätet.

Datavirus

Datavirus är, kort beskrivet, en typ av skadliga program som kan störa, skada eller slå ut en dator eller ett datasystem. Det speciella med datavirus är att de infekterar andra filer (kopierar in sig själva) och därmed sprider sig från dator till dator. Virus kan smitta alla typer av program, textdokument och e-post. Karlshamns kommun har skydd mot datavirus. Antivirusprogrammen uppdateras regelbundet för att skydda mot nya

datavirus som dyker upp på nätet, men man ska givetvis ändå vara försiktig med vad man laddar ner och var man surfar.

E-post och kommunikation

Regler för e-post

Du får en unik e-postadress. Din e-postlåda är personlig och ska bara användas av dig – låna aldrig ut den till någon annan! Räkna ändå med att innehållet kan komma att läsas av andra, även om detta inte är tillåtet. Skicka därför inte känslig information med e-post, eftersom den kan snappas upp och spridas vidare.

Tänk på att avsändaren av ett e-brev kan vara förfalskad – ibland för att lura dig eller ”skoja” med dig. Lämna inte ut din e-postadress till vem som helst, eftersom du då riskerar att få massvis av reklam och skräppost (så kallad spam). Du riskerar också att få mejl från personer med oärliga avsikter.

Det kan vara en bra idé att städa din brevlåda då och då och ta bort gammal e-post.

Var lite misstänksam mot inkommande e-post

De flesta e-postsystem fungerar på så sätt att vem som helst kan skicka till vem som helst. Information skickas i klartext, utan kontroll av avsändare eller innehåll. Därför är det relativt enkelt att skicka e-post med förfalskad avsändaradress.

Datavirus är små program som har syftet att sprida sig och i en del fall förstöra. De flesta virus sprids idag via e-post. Var därför försiktig med att öppna e-post om avsändaren är okänd eller om ämnet eller ärendet verkar konstigt. Var också försiktig om mejlet har en bifogad textfil (xxxxx.doc) eller programfil (xxxxx.exe) som du inte har bett om. Tänk på att även e-post från personer som du känner kan vara smittad av datavirus och om du har otur kan du sprida viruset vidare till dina kontakter.

Känslig e-post

Det är enkelt att skicka vidare (vidarebefordra) e-post. Tänk på att mejl du skickar kan komma att vidarebefordras till andra och därför bör du inte skriva hemliga eller känsliga saker i ditt mejl. Tänk istället på att du ska kunna stå för allt du skriver.

Skräppost (spam) växer snabbt

Så snart din e-postadress finns på Internet, kan du få oönskade brev med reklam, märkliga erbjudanden och annat skräp, så kallad spam. Var därför lite försiktig med att lämna ut din e-postadress till vem som helst. Får du och dina kamrater ett stort antal nonsensbrev som fyller e-postlådorna, kan det handla om så kallad mejlbombning. Det är då troligen organiserat av någon hacker för att försöka slå ut e-postsystemet. Även sådana händelser måste du rapportera omedelbart till skolan.

Var försiktig när du chattar

Var försiktig med att alltför snabbt lämna ut information om dig själv, om du inte är säker på vem mottagaren är. Detta gäller speciellt om du chattar med någon och inte känner henne/honom. Det finns personer som låtsas vara någon annan. De kan försöka locka av dig namn, adress eller telefonnummer genom att lova olika saker. Om du råkar ut för konstiga mejl eller hotas av någon när du chattar, ska du omedelbart anmäla detta till din lärare om du är i skolan, eller till någon vuxen i hemmet om du är hemma.

När du kommunicerar med andra, tänk då på att du representerar Karlshamns kommuns skolor, vilket syns i din avsändaradress. Även på andra sätt som inte är lika tydliga, kan det du gör spåras till Karlshamns kommuns utbildningsnät. Därför ska du i alla sammanhang tänka på att inte ge dig själv och Karlshamn dåligt rykte. Uppträd istället så att vi alltid kan vara stolta över vår kommun med sitt fina utbildningsnät och sina fantastiska elever.

